

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ
МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ІНШИХ ДЕМОКРАТІЯХ
COMPARATIVE ANALYSIS OF LEGISLATION OF PRINTING MASS MEDIA
OF UKRAINE IN EUROPEAN AND OTHER DEMOCRACIES**

Підварко О.Г.,
*Національний університет
державної податкової служби України*

У статті розглянуто інформаційне законодавство України, США, Франції, Великобританії і Японії щодо друкованих засобів масової інформації та проведено їх порівняльний аналіз. Розглянута модель демократичної взаємодії органів державної влади та друкованих ЗМІ України, наведені приклади міжнародного регулювання толерантних відносин урядів та ЗМІ.

Ключові слова: законодавство, влада, друковані засоби масової інформації, демократія.

В статье рассмотрено информационное законодательство Украины, США, Франции, Великобритании и Японии, относительно печатных средств массовой информации и проведен их сравнительный анализ. Рассмотрена модель демократического взаимодействия органов государственной власти и печатных СМИ Украины, приведены примеры международной регуляции толерантных отношений правительств и СМИ.

Ключевые слова: законодательство, власть, печатные средства массовой информации, демократия.

In the article it is considered and the comparative analysis of informative legislation of Ukraine is conducted, to the USA, France, Great Britain and Japan, in relation to printing mass medias. Considered model of democratic co-operation of public and printing mass-media of Ukraine authorities, the examples of the international adjusting of tolerant relations of governments and mass media are resulted.

Key words: law, power, print media, democracy.

Постановка проблеми. Між засобами масової інформації та владою завжди були протиріччя. Важливий момент полягає в тому, якою мірою представники друкованих засобів масової інформації розділяють ті чи інші суспільні цінності, морально-етичні принципи, ідеали, партійні орієнтації та установки. У статті розглянуто регуляторні відносини влади і ЗМІ на прикладі США, Франції, Великобританії і Японії.

Стан дослідження. У науковій літературі аналізують законодавство засобів масової інформації України такі науковці, як О.Бойко [1], М. Буроменський [2], Г. Почепцов [8], Ю. Фінклер [10] та інші.

У працях Ю. Фінклера зроблено акцент на демократичних моделях розвитку ЗМІ. Праці Г. Почепцова характеризують теорію європейського розвитку законодавства з дослідженням взаємодії урядів та ЗМІ.

Також науковцями розглядається неоднозначна позиція відносин засобів масової інформації та владних структур. Ці відносини складаються або за консенсусною, або конфліктною моделями.

Консенсусна модель полягає в об'єктивному відображенні засобами масової інформації подій, що відбуваються в суспільстві.

Конфліктна модель виникає через необ'єктивність подачі інформації ЗМІ або через обмежений доступ журналістів до інформації органів державної влади та органів самоврядування.

Тому **метою** статті є порівняльний аналіз інформаційного простору щодо друкованих засобів масової інформації. Розглянуто модель демократичної взаємодії органів державної влади та друкованих засобів масової інформації не тільки в Україні, а й за її межами, наведені приклади міжнародного регулювання толерантних відносин урядів та ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Характер взаємин урядів та інших владних структур із засобами масової інформації варіюється в різних країнах. Більшість засобів масової інформації розвинених країн воліють підкреслювати свою незалежність від державно-політичних інститутів.

Ю. Фінклер розвиває цю точку зору, зазначаючи: «У світі існують три типи суспільної організації медій: перший – державна організація, за якою медіа безпосередньо фінансує держава; другий – суспільно-правова організація, яка намагається звільнити їх як від державної, так і від приватної залежності; третій – плюралізм медій при плюралізмі влади в суспільстві, що означає розподіл у суспільстві економічної, соціальної, власне політичної та інформаційної влади. Настав час самій державі визначитись і конкретизувати правила медійної гри» [11, с. 117].

«В ідеалі було б звичайно найкраще, щоб журналістика нікому не служила, – читаємо у В. Різуна, – щоб вона була незалежною, виступала певним аналітиком суспільного розвитку, була між народом і владою, мала об'єктивну точку зору, щоб на неї ніхто не тиснув – ні влада, ні громада» [10, с. 14].

Буде помилковим твердження, що владні структури та засоби масової інформації не прагнуть до консенсусу. В Україні це підтверджується тим, що в органах влади та різних відомствах існують відділи або управління зі зв'язків із громадськістю (прес-служби), що функціонують на підставі закону «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (№ 5492 від 20.11.2012 року).

Головною функцією таких служб є забезпечення громадян і громадських об'єднань вичерпною та об'єктивною інформацією про цілі, плани, наміри діяльності органів влади, а також врахування інтересів і суспільних потреб при формуванні програм, цілей діяльності органів влади та виборі методів їх реалізації.

Форми взаємодії органів влади та друкованих засобів масової інформації України повинні будуватися виходячи зі світового досвіду.

Сьогодні в багатьох демократичних державах зміст матеріалів преси та реклами регулюється не тільки законодавством країни, а й системою саморегулювання.

Розглянемо регулювання відносин влади та засобів масової інформації на прикладі таких країн, як США, Франція, Великобританія і Японія.

У США для засобів масової інформації діє Національна Рада з новин. Національна Рада з новин бере свій початок з рекомендацій Комісії Хатчинса – громадської комісії з питань «вільної преси», яка була започаткована в 1943 році. Комісія не мала жодних повноважень від уряду США. Цю комісією було рекомендовано створити як незалежну організацію, яка б оцінювала роботу преси та оприлюднювала результати.

У свою чергу, створенню Національної Ради з новин у 1973 році передували довгі суперечки редакторів газет та інших засобів масової інформації про те, чи не загрожує її поява правам журналістів. Але Раду все ж було створено. Її функція полягала в тому, щоб приймати до розгляду скарги проти засобів масової інформації. Однак ці скарги приймалися лише в тих випадках, коли самі засоби масової інформації відмовлялися реагувати на запити громадян.

Заслуга Національної Ради з новин в тому, що вона забезпечила можливість відкритого обговорення для громадян, які не бажають або не володіють фінансовими можливостями, звертатися до суду.

Якщо в США Національна Рада з новин складається з представників засобів масової інформації та громадськості, то у Франції аналогічна структура формується інакше.

У Франції діє Закон від 1 серпня 1986 року про реформу правил, що регулюють пресу, в якому передбачено такі положення: «Забороняються і визнаються недійсними всякого роду придбання, приєднання або угоди про продаж з одержанням назад в оренду друкованого щоденного видання політичних або загальних новин

(повідомлень), коли метою такого роду угоди є надання тій чи іншій фізичній або юридичній особі або групі юридичних осіб можливості володіти або контролювати, прямо або опосередковано, або опублікувати за допомогою продажу з одержанням назад в оренду, друковані щоденні видання політичних або загальних новин, загальний тираж яких становить більше ніж 30% тиражу всіх друкованих щоденних видань того ж роду на території країни» [8, с. 52]. Ефективність цього закону була знижена після дещо невдалих спроб урегулювати власність у засобах масової інформації.

У Франції в 1996 році була створена Вища аудіовізуальна рада – ВАР замість Національної Комісії з комунікацій і свобод. Вища Рада з аудіовізуальних засобів виконує наступні функції: призначає президентів, генеральних директорів державних телеканалів; встановлює специфікацію цих телеканалів і стежить за її використанням; видає дозвіл на мовлення та укладає з приватними телеканалами багаторічну конвенцію. У цій конвенції фіксуються права й обов'язки телеканалів і санкції проти них в разі порушення цих обов'язків. Рада контролює виконання прийнятих конвенцій.

Ефективність цієї структури говорить сама за себе. У Франції до цих пір дуже рідко зустрічаються конфліктні моделі взаємовідносин владних структур та засобів масової інформації.

У Великобританії в 1953 році була створена Рада у справах преси. Мета Ради полягала в усуненні заборонного характеру законодавчого контролю. Ця Рада складалася з представників засобів масової інформації. Головною функцією членів Ради був захист свободи слова та розгляду скарг громадськості. Але ця Рада не мала достатнього авторитету. Тому в 1989 році була створена Комісія зі скарг на пресу за зразком системи саморегулювання.

Крім цієї Комісії, уряд має спеціальну службу зі зв'язків із громадськістю і пресою, яка керується прес-секретарем прем'єр-міністра.

В Японії взаємодія засобів масової інформації і влади створена ще в 1925 році – Японська корпорація, яка є громадською, а не комерційною, існує дотепер.

Японська корпорація постійно вивчає громадську думку. Опитує своїх слухачів і глядачів. Корпорацію очолює Рада директорів, що складається з 12 осіб, яких призначає прем'єр-міністр за схваленням обох палат парламенту.

Владні структури безпосередньо взаємодіють із засобами масової інформації. У цій взаємодії важливу роль відіграють традиції держави. Як показує практика Японської корпорації, за весь час існування не було жодного конфлікту між цією корпорацією й владою.

У даний час в багатьох країнах створені різні організації з дотримання норм етики в матеріалах засобів масової інформації, наприклад: Національна Рада з новин (США), Вища Рада з аудіовізуальних засобів (Франція), Рада у справах преси (Великобританія). Головною функцією цих органів є створення діалогу між засобами масової інформації та органами влади.

В Україні теж діє Кодекс професійної етики українського журналіста, який визначає основні морально-етичні орієнтири, яких журналіст має дотримуватися, виконуючи свої професійні обов'язки. Кодекс діє на підставі Загальної декларації прав людини, Всесвітньої хартії свободи преси ООН, Конституції та чинного законодавства України.

Україна – одна з перших серед країн СНД та Східної Європи держава, в якій починаючи з 1992 р., керуючись Конституцією України, було введено низку спеціальних законів стосовно діяльності друкованих ЗМІ. Серед них – Закони України «Про інформацію» (№ 5-зп (v005p710) від 30.10.97р. (Зміни до Закону див. в Законі № 5029 від 03.07.2012р.), «Про друковані засоби масової інформації

(пресу) в Україні» (№ 2782 від 16.11.1992р.), «Про телебачення і радіомовлення» (№ 3759 від 21.12.1993р.), «Про авторське право і суміжні права» (№ 3792 від 23.12.1993р.), «Про інформаційні агентства» (№74 від 28.02.1995р.), «Про рекламу» (№ 270 від 03.07.1996р.), «Про державну таємницю» (№ 3855 від 21.01.1994р.), Про внесення змін і доповнень до Пленуму Верховного Суду України від 28 вересня 1990р. №7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій» (№ 14 від 25.12.1996р.), Закон України «Про зв'язок» (№ 160 від 16.05.1995р.), Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» (№ 3759 від 21.12.1993р.), Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (№ 540 від 23.09.1997р.) та інші, Укази Президента України: «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (№ 928 від 31.07.2000р.), «Про Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України» (№559 від 01.05.2011р.), «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» (№258 від 15.03.2002р.) та ін.

Вперше в історії України за перешкоджання професійній діяльності журналіста в новому Кримінальному кодексі України було введено ст. 171 – «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів».

Верховна Рада України, виходячи з пріоритету загальнолюдських цінностей та загальноновизнаних принципів міжнародного права, прийняла Закон «Про міжнародні договори» (№ 1906-15 від 29.06.2004р.), згідно з яким укладені й належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять нині невід'ємну частину національного законодавства України.

Одним з основних документів Ради Європи, який Українська держава ратифікувала 17 липня 1997 року і який став Законом України, була Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року. [5].

Висновки. З вище викладеного ми бачимо, що окремі норми раніше прийнятих законів застарівають і не завжди адекватно і повною мірою відповідають реаліям життя. Тому ми вважаємо, що необхідно створювати кваліфіковані юридичні служби, які надавали б консультації ще до судового розгляду справ; створювати систему збору даних щодо порушення судових справ проти ЗМІ; необхідно використовувати можливості фінансових програм, які пропонують Європейський Союз та Рада Європи.

Інформаційне законодавство щодо друкованих ЗМІ України потребує гармонізації в міжнародному та національному праві. Регулювання засобів масової інформації з боку влади потребує усунення структурних деформацій і забезпечення демократичної відкритості інформаційної діяльності та інтегрування України в міжнародний інформаційний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко О.В. Зовнішньополітичний образ України та чинники його формування в друкованих англомовних ЗМІ в умовах трансформації суспільства : дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Бойко Оксана Владиславівна ; НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. – К., 2002. – 209 арк.
2. Буроменський М. Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ: посібник для суддів / М. Буроменський; Проект «Україна: верховенство права», Інститут прикладних гуманітарних досліджень. – Х. : Яшма, 2008. – Бібліогр.: 64 с.
3. Ворожко-Копрович Т.В. Висвітлення виборів за кордоном американськими ЗМІ: Зовнішні і внутрішні чинники, які впливають на обсяг висвітлення : монографія / Тетяна Ворожко-Копрович. – К. : Альфа Реклама, 2010. – 243 с.
4. Європейська інтеграція: крок за кроком: посібник для журналістів / укл. Д. Корбут; ред. В. Замятин. – К. : Фонд «Європа XXI», 2001. – Бібліогр.: 215 с.
5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р», Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11: Верховна Рада України; 09.11.1995р. – zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.
6. Мукомела Л.А. Комунікативно-економічна конкуренція та концентрація як фактори ефективної діяльності друкованих ЗМІ (з досвіду сучасної преси ФРН) : дис. канд. філол. наук: 10.01.08 / Мукомела Людмила Аркадіївна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 194 арк.
7. Механізми захисту журналістів, які проводять розслідування: короткий посіб. за матеріалами дискусій, проведених у регіональних медіаклубах / упоряд. С. Томіленко, М. Степанов ; Міжнародний фонд «Відродження», Агентство з міжнародного розвитку США. – Черкаси : Медіапрофесіонал, 2007. – Бібліогр.: 52 с.
8. Почепцов Г.Г., Чукут С.Л. Інформаційна політика: Навч. посіб. – Ч. 1. – К.: УАДУ, 2002. – – Бібліогр.: 96 с.
9. Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи. – К.: Юрінформ, 1992.
10. Різун В. Роль ЗМК у демократичному суспільстві // Публіцистика і політика. Збірник наукових праць. Випуск 2. / За заг. ред. проф. В.І. Шкляра. – К., 2001, – Бібліогр.: С. 96, С. 13-15
11. Фінклер Ю.Е. Масмедіа та влада: технологія взаємин. – Львів: АзАрт, 2003.
12. Інформаційне законодавство: Збірник законодавчих актів у 6 томах / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чиж. – Т. 1: Інформаційне законодавство України. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – – Бібліогр.: 416 с.
13. Чічановський А.А., Старіш О. Г. Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: Підруч. – К.:Грамота, 2010. – Бібліогр.: 568 с.